

О ИСТОРИЈИ МАНАСТИРА ЈОШАНИЦЕ

Удаљен од важнијих путева и скривен у шумама Црног Врха манастир Јошаница је све до наших дана остао готово непознат и непроучен. У старијој литератури се ретко помиње, а у новијој чешће, али то су, махом, само краћи помени и описи рађени без намере да се манастир датира и да се изврши његова историјска и уметничка анализа.¹

Народна традиција и предање манастир Јошаницу везују за кнеза Лазара и његово доба. Према легенди он је у лову ненамерно убио неког пустињака Јошу и на његовом гробу подигао манастир назван пустињаковим именом. Према истој причи овде се кнез Лазар венчао са кнегињом Милицом и од тада је Јошаница постала најпоштованији манастир у овом делу Србије. Наравно, овом предању не треба поклонити већу пажњу, али свакако да је занимљиво инсистирање народне традиције да се манастир веже за другу половину XIV века за период кнеза Лазара. И поред тога што

нема никаквих историјских података, на основу аналогије и анализе архитектуре и новооткривеног сликарства манастир би стварно могао да се веже за тај период. За сада се не би могао са сигурношћу да сузи временски оквир изградње манастира Јошанице, нити да се одговори на питање ко је његов ктитор.

Најстарији досада познати податак о Јошаници потиче из 1786. године. То је ктиторски натпис са камене плоче изнад улазних врата са подацима о обнови извршеној те године. Према препису Јоаима Вијића

овај текст гласи: *Изволеніемъ отца и попѣ- шеніемъ сына совершеніемъ свѣтаго дѣха обновлєнъ сѧ сѧ свѣта обителѧ јошаницѧ, храма иже во свѣтѣхъ отца нашега Николаѧ трѣдомъ и иждивеніемъ јеромонаха игѣмена Алезіѧ Теодоровичѧ и сродныйъ братъ егѧ протопрєзвѣтеръ јѡвѧннъ Поповичъ ѡт мѣста ѡгодинѧ и ктиторъ князи Доброслав и Бошко, при митрополїтѣ Дїонсїѡ вѣлоградскомъ ѧ нѣждное время при тѣрѣцкомъ царю свѣтанѣ - Абдѡль Ахметѣ ѡ рождества гос- пода вога спаса 1786 индикта апрѣліѧ 23 крѣгъ сѣнцѣ 14 крѣгъ лѣнцѣ 31.*

Из овог натписа види се да су јеромонах Алексије Теодоровић, протопрєзвитер Јован Поповић и кнезови Доброслав и Бошко обновили манастир, који је био знатно оштећен, вероватно, приликом Пиколоминијевик ратова и турске одмазде крајем XVII и почетком XVIII века. До које мере је ова обнова ишла не може се са сигурношћу ништа рећи, али свакако да то није био неки радикалнији захват, пошто су тек касније преправке измениле изглед цркве. Највероватније да су приликом обнове из 1786. године саниране куполе и кровови и да су фасаде премалтерисане и прекречене.

Само неколико година касније Јошаница је после неуспеле Кочине крајине била поново оштећена и према писању очевидца „Турци су ову цркву купно са келијама попалили и келије до основанија поруши-

¹ Ј. Вујич, Путешествије по Србији, Будим 1828. стр. 131, М. Милићевић, Манастири у Србији, Гласник Српског ученог друштва, књ. IV, Београд 1867, В. Петковић, Манастири у Шумадији, Братство XXVI, Београд 1926, Ч. Марјановић, Темнићи зборник, књ. III, Београд 1936, В. Петковић, Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа, Београд 1950, 136, С. Мијатовић, Белица, Насеља и порекло становништва, Београд 1948, В. Кораћ — Н. Петровић, Манастир Јошаница, Археолошки споменици и налазишта у Србији, књ. II, Београд 1956, 162—163, Д. Тасић, Црквена архитектура и фрескосликарство, Србија — знаменитости и лепоте, Београд 1965, 206, В. Луковић, Конак и црква манастира Јошанице, Музеји бр. 7, Београд 1952, 156, Д. Дачић, Манастир Јошаница, Гласник Српске православне цркве, бр. 12, Београд 1958, стр. 226—231, Љ. Стојановић, Стари српски записи и натписи, Београд 1902—1926, бр. 3567, М. Поповић, Историска улога српске цркве, Београд 1933, 51—52, М. Драгић, Јошаница, Политика од 22. VI. 1940, М. Живковић, Манастир Јошаница и проблем њеног датирања, рад у рукопису, као и низ краћих и популарних чланака у дневним листовима.

ли".² Узрок ових репресалија био је тај што је манастир неко време био седиште капетана Коче Анђелковића и веома важно упориште устаника. Поред великих оштећења архитектуре овом приликом јако је оштећен и живопис у цркви, јер су Турци „... .. светитељем у цркви очи с нацоци поизбијали, из пиштоља у темпло са светитеље пуцали, које рупе од танета и дан данашњи видети се могу".³

Манастир Јошаница почетком XIX века поново је био обновљен, тако да се у њему одржао историјски састанак књаза Милоша Обреновића са великим везиром Али Марашли пашом 1815. године, којом приликом је закључен мир између устаника и Турака. У сломен тога догађаја књаз Милош је нешто касније Јашаници приложио три велика звона, која су Немци у Првом светском рату однели. О овом поклону у манастирској архиви постоји занимљив пода-

так: Ова звона дата су на поклонъ манастировъ 8 години 1832 за честь и споменъ што е влаженочив кназь сербскоий Милошъ Обреновићъ I код овогъ истого мѣста са великим везиромъ Марашлиомъ Али-Пашом 1815 мѣрѣмъ закључаю.

Ова обнова је била мањег обима, јер Јоаким Вујић је 1826. године, када је био у манастиру, видео велика оштећења и на цркви и на коначима.

Најзначајније оправке на манастиру Јошаници изведене су средином прошлог ве-

ка, 1856. и 1858. године, када је црква углавном добила облик и изглед који је до конзерваторских радова задржала. Према једном акту упућеном од стране Јошанице Конзисторији београдске епархије из 1867. године, који се чува у манастирској архиви тачно се зна шта је том приликом обновљено. Део овог текста гласи:

г. Юстина 8 год 1857 и 1857 репарирана е овај мѣрѣ 8 велико што е препрата отворена, кровъ цинк плекомъ препокривенъ и прозори проширени. Мѣрѣ имаде изглед свои првы по плану што се качества тѣче а изгледъ спољашниъ бољше садъ збогъ што е препокривенъ цинкплекомъ, преко тога и што га залучю два кѣвета. Ктиторски натпис о овом раду је изгубљен његов препис налази се у манастирској архиви и он гогаси: **Козобновится сия святая обитель Јошаничка под владѣничѣмъ кнеза сербскаго Александра Карађорђевића I при архиепископѣ Београдскомъ Петрѣ прѣсѣдом и иживеничѣи принадлежеѣихъ парохияна.**

Приликом ових великих архитектонских захвата живопис је премалтерисан и прекречен, тако да се више од сто година није могао да види. Тек сасвим случајно, пре неколико година, откривен је један фрагмент фресака на северном зиду цркве, после чега је установљено да се на унутрашњим зидовима цркве, сводовима и куполама налази доста очуваног живописа. После делимичних конзерваторских радова откривено је око 120 м² фресака значајних уметничких квалитета.

Предраг Пајкић

MONASTERE JOŠANICA —

courtes indications historiques —

Eloigné des routes importantes et caché dans les fortes de Crni Vrh, le monastère de Jošanica, est resté jusqu'à nos jours presque inconnu et non exploré. Il est rarement mentionné dans la vieille littérature, mais dans la nouvelle beaucoup plus souvent; il y a, en général, de courtes mentions et des descriptions faites sans intention de dater le monastère et d'entreprendre son analyse historique et artistique.

La tradition populaire et la tradition du monastère Jošanica, est liée au prince Lazare et à son époque.

L'indication la plus ancienne qui est connue jusqu'ici au sujet de Jošanice, date de 1786. C'est une inscription du fondateur sur une plaque de pierre, audessus de la porte

d'entrée avec des indications pour les restaurations faites cette année là.

Le monastère de Jošanica a beaucoup souffert des turcs, à la fin du XVIIIème siècle, à l'époque de Kočine Krajine. Une petite reration a été entreprise au début du XIXème siècle. En l'an 1815, se sont rassemblés dans ce monastère le prince Miloš Obrenović et le GrandVezir Maršali Ali Paša, et ils ont conclu là une paix entre les insurgés serbes et les Turcs.

Les réparations les plus importantes entreprises dans ce monastère, ont été exécutées au milieu du siècle dernier, en 1858, quand l'église en reçut substance la forme et l'aspect qu'elle a gardés jusqu'au commencement des travaux de conservation.

Predrag Pajkić

² J. Вујић, Путешествије по Србији, Будим 1828, 131.

³ J. Вујић, о.п. стр. 131.